

الزامات اقتصاد مقاومتی و ارتباط آن با الگوی سبک زندگی از دیدگاه مقام معظم رهبری

محمد صفاری انارکی

کارشناس ارشد علوم سیاسی

چکیده:

مقام معظم رهبری در چند سال اخیر بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی را مطرح و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور یاد کردند؛ روشی که در برابر هجمه های غرب همانند سدی محکم کارآمد شد. اعمال تحریم های یک جانبه و غیرقانونی، همواره یکی از ابزارهای نظام سلطه برای وارد آوردن فشار به نظام جمهوری اسلامی ایران بوده است، که اندکی پس از پیروزی انقلاب اسلامی و پس از تسخیر لانه جاسوسی، آمریکا قانون تحریم نظام جمهوری اسلامی ایران را به اجرا گذاشت و در طول سی و چهار سال گذشته نیز همواره بر حجم این تحریم ها افزوده شده است. در مقابل اتخاذ چنین رویکردی، مقام معظم رهبری بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی را مطرح و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور یاد کردند؛ با توجه به این موضوع و تاکیدات مقام معظم رهبری بر دو مقوله اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی به خصوص در دیدارهای ایشان که با جمعی از محققان، پژوهشگران، متخصصان و همچنین دیدار با کارگزاران نظام داشتند در پژوهش پیش رو تلاش نموده ایم مروری بر سخنان ایشان بر بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی بایدهای مطرح شده در بیانات مقام معظم رهبری به منظور عبور از پیچ توسعه و پشت سرگذاردن شرایط حاکم بر اقتصاد کشور داشته باشیم.

کلید واژه: مقام معظم رهبری - اقتصاد مقاومتی - سبک زندگی

۱- مقدمه:

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی و عدم توفیق آمریکا برای به انحراف کشاندن و مصادره انقلاب، لجاجت آشتی ناپذیری به دلیل از دست رفتن منافع خود از خویش نشان داده است و این لجاجت و دشمنی در سه دهه بگونه های مختلف ظهور و بروز کرده است. در طول چند سال اخیر برای بحران سازی در بحث برنامه هسته ای صلح آمیز ایران، تلاش بی وقفه ای برای استفاده از این ابزار غیر قانونی آغاز کرده و در طول چند ماه گذشته با اجرای تحریم خرید نفت ایران با مساعدت کشورهای اروپایی و هم چنین تحریم بانک مرکزی از سوی آمریکا تلاش مذبوحانه خود را به اوج رسانده است. در مقابل اتخاذ چنین رویکردی از سوی غرب، مقام معظم رهبری بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی را مطرح و آن دو مقوله را به عنوان روش مهم و استراتژیک در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور عنوان کردند. سخنان مقام معظم رهبری بر ضرورت طراحی مدل اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی عملاً تأکیدی بر این نکته است که مسیر عبور تحریم ها از اقتصاد مقاومتی و الگوی سبک زندگی می گذرد، نکته ای که باید از سوی مسئولان اقتصادی کشور مورد توجه قرار گیرد تا بتواند آخرین حربه های غرب برای مقابله با نظام جمهوری اسلامی ایران را با شکست روبه رو کند. بر همین اساس این مقاله را به بررسی فرمایشات و رهنمودهای ایشان اختصاص داده ایم. این مقاله با هدف بررسی رهنمودها، بیانات و سیاست‌های مورد نظر رهبر فرزانه انقلاب در خصوص اقتصاد مقاومتی و الگوی سبک زندگی به عنوان سند راهبردی حرکت کشور، تدوین شده است.

سؤال این پژوهش عبارت است از: «الزامات اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی در بیانات مقام معظم رهبری و هدف از طرح آن در نگاه ایشان چیست؟» و فرضیه پژوهش عبارت است از: «مواردی چون تفسیر معنای کارآفرینی؛ حرکت بر اساس برنامه؛ جلوگیری از اسراف؛ مدیریت مصرف؛ استفاده بیشتر از تولید داخلی؛ کاهش وابستگی به نفت؛ مردمی کردن اقتصاد و شرکت های دانش بنیان را می توان از مؤلفه های این تئوری در بیانات ایشان دانست و به نظر می رسد هدف از طرح آن مقابله با تحریم های دشمنان است.»

۲- تعریف اقتصاد مقاومتی

منظور از اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت در مسیر حرکت به سمت جلو تعریف می شود. و با تفکر اقتصاد ریاضتی تفاوت هایی دارد گر چه برخی تفاوتی بین اقتصاد مقاومتی و ریاضت اقتصادی قائل نیستند اما این دو اصطلاح کاملاً متفاوت بوده و ارتباطی به یکدیگر ندارند. ریاضت اقتصادی یک طرح یک طرفه است و از ناحیه دولت ها به مردم تحمیل می شود هدف اصلی ریاضت اقتصادی کاهش هزینه ها است و رفع کسری بودجه ای دولت، و به همین دلیل دولت ها به کاهش و یا حذف ارائه برخی خدمات و مزایای عمومی دست می زنند. این طرح که به منظور مقابله با کسری بودجه توسط برخی دولت‌ها انجام می شود گاهی اوقات به افزایش میزان مالیات و افزایش دریافت وام‌ها و کمک‌های مالی خارجی نیز می انجامد.

اینکه بر اقتصاد و شرایط بحران زده یک کشور ریاضت و سختی تحمیل شود، در ظاهر کار خوشایندی به نظر نمی رسد، اما، می تواند به بازبانی درازمدت اقتصاد کمک کند. در صورتی که اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار و تحریم، زمینه رشد و شکوفایی را فراهم می کند. بنابراین اقتصاد مقاومتی و ریاضت اقتصادی دو مفهوم جداگانه و مستقل از هم است که به هیچ عنوان منجر به بروز یکدیگر نخواهند شد.^۱ بنابراین می توان اقتصاد مقاومتی را این گونه تعریف نمود که: اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاست‌های کلان سیاسی و امنیتی نظام اسلامی و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل بگیرد تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی تحریم‌ها و توطئه‌های گوناگون اقتصادی نظام استکبار مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند رو به رشد همه جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی حفظ کند. اقتصاد مقاومتی رابطه نزدیکی با انسجام ملی دارد. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی یک اقتصاد مقاومتی

۱. بی نا، بیانات مقام معظم رهبری در جمع دانشجویان ۱۶/۵/۱۳۹۱.

فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته به طوری که کشور ضمن مقاومت در مقابل موانع و ناملايمات مسير خود، روند پیشرفت پایدار خود را حفظ کند.

۳- چرا اقتصاد مقاومتی

لیبرال دموکراسی غربی بدلیل مخالفت های ذاتی با جمهوری اسلامی در بازه زمانی بعد از انقلاب مخالفت های خود را به انجای مختلف نشان داده است و در حقیقت حیات سیاسی خود را با اعتلای جمهوری اسلامی در تضاد می بیند و به همین دلیل، روش ها و شیوه های مختلف و متنوعی را به منظور ناکارآمدی نظام اسلامی بکار برده است. درک صحیح از تهاجم و تخاصم اقتصادی باعث شده که در چند سال گذشته تاکیدات مقام معظم رهبری روی حوزه اقتصاد باشد که در نامگذاری سال ها این موضوع منعکس شده است، ایشان می فرمایند: "ما چند سال پیش «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم. همه ی کسانی که ناظر مسائل گوناگون بودند، میتوانستند حدس بزنند که هدف دشمن، فشار اقتصادی بر کشور است. معلوم بود و طراحی ها نشان می داد که اینها می خواهند بر روی اقتصاد کشور متمرکز شوند. اقتصاد کشور ما برای آن ها نقطه ی مهمی است. هدف دشمن این بود که بر روی اقتصاد متمرکز شود، به رشد ملی لطمه بزند، به اشتغال لطمه بزند، طبعاً رفاه ملی دچار اختلال و خطر شود، مردم دچار مشکل شوند، دلزده بشوند، از نظام اسلامی جدا شوند؛ هدف فشار اقتصادی دشمن این است، و این محسوس بود؛ این را انسان می توانست مشاهده کند." ^۲ بنابراین شرایطی که امروزه در محیط اقتصادی شاهدیم ناشی از فشار تمام عیار و آشکار در اثرگذاری بر روی مقدرات اقتصادی توسط آمریکا و هم پیمانانش است. در واقع هدف در اقتصاد مقاومتی آن است که بر این فشارها و ضربه های اقتصادی از سوی نیروهای متخاصم که سد راه پیشرفت جامعه است، غلبه کنیم.

از پیروزی انقلاب اسلامی بهمن ۵۷ تاکنون بیش از سی و چهار سال سپری شده و در این بین آمریکا تنها در حد فاصل پیروزی انقلاب تا ۱۳ آبان ۵۸ (تسخیر لانه جاسوسی) یعنی کمتر از یک سال ایران را تحریم نکرده و پس از آن به انحاء مختلف آمریکا تحریم علیه ایران را گسترش و ادامه داده است. با نگاهی مختصر به این واقعیت پی می بریم که دیگر ملت ایران حدود سه ده است که توسط آمریکا و برخی از همپیمانانش مورد تحریم و محاصره اقتصادی واقع شده است. در مجموع تقویم تحریم های آمریکا علیه ایران را می توان در شش دوره کلی تقسیم بندی کرد:

دوره اول دوره اشغال لانه جاسوسی (از ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۱)؛

دوره دوم دوران دفاع مقدس (از ۱۹۸۱ تا ۱۹۸۸)؛

دوره سوم دوران سازندگی (از ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۲)؛

دوره چهارم دوره کلینتون و اعلام استراتژی مهار دوجانبه (از ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۱)؛

دوره پنجم پس از واقعه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱؛

و دوره ششم آغاز قطعنامه های شورای امنیت از سال ۲۰۰۶ تاکنون.

اکنون در این برهه از زمان آمریکا با تقویت همین حربه در صدد افزایش فشار در حوزه اقتصاد ملی ایران است تا شاید با این روش از درون فشار های مردمی را افزایش دهد. اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه های فشار و متعاقباً تلاش برای بی اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی نظریه ای است که نخستین بار در سال ۱۳۸۹ از سوی مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور مطرح گردید و پس از آن در سخنرانی های متعددی مورد تأکید ایشان قرار گرفته است که در ادامه به بررسی فرمایشات ایشان پرداخته خواهد شد.

۴- اقتصاد مقاومتی و الگوی سبک زندگی

۲. بی نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۰۵/۰۳.

اقتصاد مقاومتی نیازمند بازنگری در شیوه و سبک زندگی مدرن به سبک اسلامی و ایرانی است به طوری که موضوع توجه به سبک زندگی اسلامی ایرانی با فرمایشات اخیر مقام معظم رهبری وارد فاز تازه‌ای شده است. رهبر معظم انقلاب در یکی از دیدارهای خود با جوانان بحث کاملی را در خصوص سبک زندگی ارائه فرمودند که این فرمایشات باید به عنوان یک سند فرهنگی برای تحول در جامعه چه از سوی مسئولان و چه از سوی مردم، مورد توجه و عنایت ویژه قرار داد. مقام معظم رهبری در سفر خود به استان خراسان شمالی همچون طبعی حاذق به درستی علت اصلی بیماری مبتلا به جامعه را تشخیص دادند و آن الگوی سبک زندگی است. الگویی که متأثر از آداب و اصول اسلامی و ایرانی است و سبک زندگی یک انسان مسلمان ایرانی را از یک فردی که تحت تأثیر فرهنگ غربی است متمایز می‌کند. با توجه به تحریم‌های گسترده اقتصادی، بانکی، دارویی و ... از سوی آمریکا و کشورهای غربی به نظر می‌رسد که در مقطع فعلی نیازمند یک رویکرد انقلابی و جهادی نیز در سبک زندگی هستیم. رهبر معظم انقلاب اسلامی بارها بر ضرورت دستیابی به اقتصاد مقاومتی تأکید فرموده‌اند و بسیاری از صاحب نظران و اقتصاددانان نیز معتقدند که بنای اقتصاد مقاومتی از دل رفتارهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مردم بیرون می‌آید، بنابراین رابطه مستقیم و مثبتی میان اجرا اقتصاد مقاومتی در کشور و نحوه و سبک زندگی و فرهنگ اقتصادی و الگوی ذهنی و رفتاری جامعه وجود دارد و ریشه اصلاح مسائل اقتصادی در اصلاح فرهنگ اقتصادی، سبک زندگی مردم، الگوی مصرف و توسعه فرهنگ کار و تلاش و تولید ملی است. بنابراین همان گونه که بسیاری از اقتصاددانان ریشه اقتصاد را در فرهنگ می‌دانند، به درستی رهبر فرزانه انقلاب مسیر را برای مردم و مسئولان معین فرمودند و ریشه اقتصاد مقاومتی در اصلاح الگوی سبک زندگی بر اساس الگوی اسلامی و ایرانی است که اندیشمندان، نخبگان و اساتید و دانشجویان باید عزم خود را جزم کنند تا الگویی کارآمد را برای سبک زندگی اسلامی و ایرانی مردم ارائه کنند.

۵- الزامات اقتصاد مقاومتی در بیانات مقام معظم رهبری

همان گونه که اشاره شد، مقام معظم رهبری در سخنرانی‌ها و بیانات متعددی به موضوع اقتصاد مقاومتی پرداختند که می‌توان با بررسی این بیانات، مؤلفه های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه ایشان را استخراج کرد به طوری که در این میان چندین مؤلفه اصلی اقتصاد مقاومتی قابل شناسایی است.

۱- مقایسه شرایط بدر و خیبر و شعب ابی طالب در صدر اسلام

رهبر انقلاب در دیدار با مردم قم شرایط امروز کشورمان را این چنین توصیف کردند: «یک روز در صدر اسلام، دشمنان به نظرشان رسید که با شعب ابی طالب و محاصره اقتصادی مسلمان‌ها، آن‌ها را از پا بیاورند؛ اما نتوانستند. این روسیاه‌های بد محاسبه گر خیال می‌کنند ما امروز در شرایط شعب ابی طالبیم. ما امروز در شرایط شعب ابی طالب نیستیم؛ ما در شرایط بدر و خیبریم.»^۳ در شرایط شعب ابی طالب مشرکین یک محاصره اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی همه جانبه را علیه مؤمنین طراحی و اجرا کردند و آن‌ها طبق این برنامه، تمام ارتباطات مسلمین را قطع نمودند. مسلمانان تقریباً سه سال از دارایی‌های خودشان خوردند و امکان فعالیت اقتصادی نداشتند، در آن وضعیت سخت، یکی از منابع مالی ارزشمند برای مسلمانان، همان تجارت حضرت خدیجه (س) و اموال ایشان بود. مشرکین برای تکمیل محاصره شان تمام معاملات تجاری حضرت خدیجه (س) را قطع کردند تا هیچ کس به مسلمین جنس نفروشد. در نتیجه مسلمانان مجبور بودند که اجناس را به چهار یا پنج برابر قیمت بخرند. ضمن اینکه مشرکین نیز برای جلوگیری از داد و ستد اجناس کاروان‌های تجاری با مسلمانان داخل شعب مجبور بودند اجناس را گران تر بخرند. وقتی اجناس را گران می‌خریدند، دیگر در مکه کسی خریدار این اجناس گران نبود. در نتیجه طی این سه سال تراز مالی بسیار بالایی از مکه خارج شد. بنابراین مشرکین احساس کردند ادامه این سیاست، مکه را هم دچار فقر می‌کند و تجار مکه هم از بین می‌روند. یعنی همان طور که مسلمین در شعب زیان می‌دیدند،

۳. بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم قم ۱۳۹۰/۱۰/۱۹.

تجار مکه هم زیان شدیدی را تحمل می کردند. منتها آنهایی که داخل شعب بودند، می گفتند ما خدا را داریم، اما آن هایی که بیرون بودند، هیچ اعتمادی به خدا نداشتند. لذا شعب و بیرون شعب مانند دو کشتی گیر در حال مسابقه، نفس هایشان رو به اتمام بود و کسی برنده بود که یک قدم بیشتر مقاومت می کرد. بنابراین وقتی موربانه آن کاغذ را خورد، یکباره راهی برای مشرکین هم پیدا شد که خودشان را نجات دهند.

اما در شرایط جنگ بدر مسلمانان در موقعیت قدرت قرار داشتند و وقوع غزوه بدر به این سبب بود که اموال و دارایی های مسلمانان پس از هجرت به مدینه، توسط مشرکان قریش مصادره شد، از این رو پیامبر(ص) با توجه به اینکه با تأسیس حکومت اسلامی در موقعیت اقتدار قرار گرفته بود، در مقام مقابله برآمد و برای تصرف کاروان اقتصادی مکه که از نزدیکی چاه های بدر در حال عبور بود، اقدام کرد. در این حال، مشرکان قریش به سرکردگی ابوسفیان که حیثیت خود را در خطر می دیدند، به مصاف اسلام آمدند که البته با شکست تحقیرآمیز و مفتضحانه روبرو شدند.

در غزوه خیبر، آن جبهه یهودی که طراح اصلی و مغز متفکر مشرکین بود، خود را علنی کرد و همه داروندارش را در منطقه خیبر جمع کرد تا با پیامبر اکرم(ص) مقابله کند. در این هنگام مؤمنین که تا پیش از این نفسشان به شماره افتاده بود و به هیچ عنوان در مدینه و حومه با یهودیان درگیر نمی شدند، در موقعیتی قرار گرفتند که توانستند استحکامات یهودیان را دویست کیلومتر دورتر از مدینه محاصره کنند و این یعنی تفاوت موقعیت؛ یک روزی درون شهرشان محاصره می شدند، اما حالا دشمن را در منطقه خودش محاصره کرده بودند.^۴ وقتی دشمنان در خیبر شکست خوردند، دو ضربه اساسی به آن ها وارد آمد؛ اول اینکه متفکرهایشان مثل «علی بن اخطب» ضربه خوردند. دوم اینکه ثروت عظیمی در اختیار پیامبر(ص) قرار گرفت. به گونه ای که پس از آن، اوضاع مادی مدینه کاملاً تغییر کرد. اصحاب صفا دارای خانه و امکانات شدند، سپاه پیامبر(ص) دارای زره و اسب و امکانات شدند و مدینه از آن فقر پیشین درآمد. بنابراین می توان این طور نتیجه گرفت، که در شرایط امروز ایران با شرایطی که در آن به واسطه تحریم ها توان مقاومتی کشور تا حد ناپودی کاهش یابد به طوری که در سال های شعب ابی طالب برای مسلمانان پیش آمده بود، نیست، بلکه قدرت امروز جمهوری اسلامی ایران و نقش آن در معادلات اقتصادی جهانی به گونه ای است که هرگونه تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران، اقتصاد جهانی را با مشکل جدی مواجه کرده و ایران نیز می تواند از قدرت اقتصادی و سیاسی منطقه ای خود به منظور مقابله به مثل به خوبی بهره مند گردد.^۵

۲- تفسیر معنای کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی

ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به وجود بیاوریم. امروز کارآفرینی معنایش این است. دوستان درست گفتند که ما تحریم ها را دور می زنیم؛ بنده هم یقین دارم، البته تحریم برای ما جدید نیست، ما سی سال است در تحریم هستیم. همه این حرکت عظیم ملت ایران، در فضای تحریم انجام گرفته؛ بنابراین کاری نمی تواند بکنند. ولی این دلیلی است برای همه مسئولان و دلسوزان کشور که خود را موظف بدانند، مکلف بدانند به ایجاد کار، به تولید، به کارآفرینی، به پر رونق کردن روزافزون این کارگاه عظیم؛ که کشور ایران حقیقتاً امروز یک کارگاه عظیمی است. همه خودشان را باید موظف بدانند.^۶

۳- حرکت بر اساس برنامه، کوتاه تر شدن زمان اجرای برنامه و پرهیز از تصمیم های خلق الساعه و استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات.

از زمان باید حداکثر استفاده بشود. طرح هایی که سال های متمادی طول می کشد، امروز خوشبختانه با فاصله کمتری انسان می بیند که فلان کارخانه در ظرف دو سال، در ظرف هجده ماه به بهره برداری رسید. باید این را در کشور تقویت کرد. حرکت بر اساس برنامه، یکی از کارهای اساسی است. تصمیم های خلق الساعه و تغییر مقررات، جزء ضربه هایی است که به «اقتصاد مقاومتی» وارد می شود و به مقاومت ملت ضربه می زند. این را، هم دولت محترم، هم مجلس محترم باید توجه داشته باشند نگذارند سیاست های اقتصادی کشور در هر زمانی دچار تغییرهای بی مورد شود.

(۴) بی نا، دفتر مطالعات اقتصادی، «اقتصاد مقاومتی و مؤلفه های آن»، ص ۵، شهریور ۱۳۹۰.

(۵) بی نا، ۱۳۹۱/۹/۱۸، www.farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=18669.

(۶) بی نابیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور ۱۳۸۹/۶/۱۶.

۴- اجرای طرح‌هایی در جهت کاهش اسراف و وابستگی به خارج مانند هدفمند کردن یارانه‌ها

به نظر ما طرح‌های «اقتصاد مقاومتی» جواب می‌دهد. همین مسئله سهمیه بندی بنزین که اشاره کردند، جواب داد. اگر چنانچه بنزین سهمیه بندی نمی‌شد، امروز مصرف بنزین ما از صد میلیون لیتر در روز بالاتر می‌رفت. توانستند این را کنترل کنند، امروز در یک حد خیلی خوبی هست. حتی باید جوری باشد که هیچ به بیرون نیازی نباشد، که الحمدلله نیست. اقتصاد مقاومتی تحریم بنزین را خنثی کرد و بقیه چیزهایی که مورد نیاز کشور است. هدفمند کردن یارانه‌ها هم در جهت شکل دادن به اقتصاد ملی است؛ که این‌ها می‌تواند هم رونق ایجاد کند- در تولید، در اشتغال - و هم موجب رفته شود؛ این‌ها مایه رشد تولید و اقتصادی کشور، مایه اقتدار یک کشور است. با رشد تولید، یک کشور در دنیا اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی پیدا می‌کند. این کار باید به انجام برسد.

۵- تأکید بیشتر بر مدیریت مصرف و پرهیز از اسراف و تبذیر

مسئله مدیریت مصرف، یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. هم دستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیر دولتی، هم آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این مسئله توجه کنند؛ که این واقعا جهاد است. امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است؛ انسان می‌تواند ادعا کند که این اجر جهاد فی سبیل ... را دارد.

۶- استفاده بیشتر از تولید داخلی و کاهش وابستگی به نفت

یک بعد دیگر این مسئله تعادل در مصرف این است که ما از تولید داخلی استفاده کنیم؛ این را همه دستگاه‌های دولتی توجه داشته باشند- دستگاه‌های حاکمیتی، مربوط به قوای سه‌گانه- سعی کنند هیچ تولید غیر ایرانی را مصرف نکنند؛ همت را بر این بگذارند. آحاد مردم هم مصرف تولید داخلی را بر مصرف کالاهایی با مارک‌های معروف خارجی - که بعضی فقط برای نام و نشان، برای پز دادن، برای خودنمایی کردن، در زمینه‌های مختلف دنبال مارک‌های خارجی می‌روند- ترجیح بدهند. خود مردم راه مصرف کالاهای خارجی را ببندند. کاهش وابستگی به نفت یکی دیگر از الزامات اقتصاد مقاومتی است. این وابستگی، میراث شوم صد ساله ماست. ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده ایم. امروز صنایع دانش بنیان از جمله کارهایی است که می‌تواند این‌ها را تا میزان زیادی پر کند. ظرفیت‌های گوناگونی در کشور وجود دارد که می‌تواند این‌ها را پر کند. همت را بر این بگذاریم؛ برویم سمت اینکه هر چه ممکن است، وابستگی خودمان را کم کنیم.

۷- مردمی کردن اقتصاد در راستای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی

مسئله اقتصاد مهم است؛ اقتصاد مقاومتی مهم است، البته اقتصاد مقاومتی الزاماتی دارد. مردمی کردن اقتصاد، جزء الزامات اقتصاد مقاومتی است. این سیاست‌های اصلی چهل و چهارم قانون اساسی که اعلام شد، می‌تواند یک تحول به وجود بیاورد؛ و این کار باید انجام بگیرد، البته کارهایی انجام گرفته و تلاش‌های بیشتری باید بشود. بخش خصوصی را باید توانمند کرد؛ هم به فعالیت‌های اقتصادی تشویق بشوند، هم سیستم بانکی کشور، دستگاه‌های دولتی کشور و دستگاه‌هایی که می‌توانند کمک کنند- مثل قوه مقننه و قوه قضاییه - کمک کنند که مردم وارد میدان اقتصاد شوند.^۷

۸- شرکت‌های دانش بنیان

ما باید هر کدام نقش خودمان را بشناسیم و ایفا کنیم. یکی از بخش‌های ما، اقتصاد است و خاصیت اقتصاد در یک چنین شرایطی، اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در مقابل کارشکنی دشمن، خیانت دشمن؛ دشمنانی که

۷) بی. نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۵/۳.

ما داریم به نظر من یکی از بخش های مهمی که می تواند این اقتصاد مقاومتی را پایدار کند، همین کار شماسست؛ همین شرکت های دانش بنیان است؛ این یکی از بهترین مظاهر و یکی از مؤثرترین مؤلفه های اقتصاد مقاومتی است؛ این را باید دنبال کرد.^۸

۹- ارتباط با دنیای خارج و رشد شکوفایی در زمان تحریم

در زمینه مسائل اقتصادی، «اقتصاد تهاجمی» را مطرح کردند؛ عیبی ندارد. بنده فکر اقتصاد تهاجمی را نکردم. اگر واقعا یک تبیین دانشگاهی و آکادمیک نسبت به اقتصاد تهاجمی - به قول ایشان، مکمل اقتصاد مقاومتی - وجود دارد، چه اشکالی دارد. آن را هم مطرح کنیم. آنچه که به نظر ما رسیده، اقتصاد مقاومتی بوده، البته اقتصاد مقاومتی فقط جنبه نفی نیست؛ اینجور نیست که اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی باشد؛ نه، اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می دهد و اجازه می دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند. این یک فکر است، یک مطالبه عمومی است.^۹

۱۰ - اقتصاد مقاومتی شعار یا واقعیت

قبل از پرداختن به واقعیت اقتصاد مقاومتی و وجه تمایز آن با یک شعار در کلام مقام معظم رهبری لازم است تفاوت شعار با واقعیت گفته شود. اصطلاح واقعیت معمولاً به اشیاء بالفعل، ذات اشیاء و نفس الامر اطلاق می شود. برای مثال گفته می شود: تفاوت موجودات در عالم یک واقعیت است. یعنی چنین تفاوتی بالفعل وجود دارد. یا گفته می شود: این سخن واقعیت دارد. یعنی در نفس الامر موجود است. یعنی مصداق واقعی دارد. واقعیت اعم از حقیقت است. یعنی هر چه وقوع خارجی دارد واقعیت است و بخشی از امور واقع حق و باطل های اخلاقی هستند. مثلاً راستگویی هم واقع است هم حق اما دروغ در عین اینکه واقعیت دارد حق نیست. بعثت انبیا هم حق است و هم واقعیت؛ یعنی باید باشد و در واقع هم رخ داده است؛ اما حکومت های فاسد در طول تاریخ واقعیت داشته اند، اما از حقیقت به معنی یاد شده به دورند. در صورتیکه شعار خلاصه و فشرده ای خواسته ها و آرمان های یک گروه یا یک ملت است که به زبان آورده می شود. و این خواسته در عین حال که ممکن است حق و یا باطل باشد احتمال واقعیت به معنای دست یافتن و غیر آن نیز وجود دارد.

حضرت آقا در خصوص اقتصاد مقاومتی آن را یک واقعیت می داند و می فرمایند: اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست بلکه یک واقعیتی است که می بایست محقق شود (در جمع پژوهشگران و مسئولان شرکت های دانش بنیان). و در جایی دیگر برخی از واقعیت های نظام را بر می شمارند. «امروز چند واقعیت در دنیا وجود دارد که قابل انکار نیست واقعیت اول بیداری دنیای اسلام است در این کسی نمی تواند تردید کند (در جمع کارگزاران نظام)». و در خصوص امپراطوری رسانه ای نیز می فرمایند: «امروز همه ی شگردهای تبلیغاتی را دارند علیه اسلام اعمال می کنند شما نگاه کنید ببینید کاری که دولت های غربی علیه مسلمانان و علیه اسلام می کنند چه در امریکا و چه در اروپا چقدر پیچیده و گسترده است تمام ابزارهای هنری در اختیار آن ها در خدمت این هدف پلید است دشمنی را در اعلی درجه می ممکن با آمیخته ای از فعالیت های فرهنگی و امنیتی و سیاسی و نظامی علیه اسلام به کار بردند این هم یک واقعیت روشن و مسلم است (در جمع کارگزاران نظام)» و در کلامی دیگر عجز نظام سلطه در کنترل بیداری اسلامی را نیز یک واقعیت می داند «واقعیت دیگر این است که دنیای غرب با همه ی توان خود نتوانسته است بر بیداری اسلامی فائق بیاید (در جمع کارگزاران نظام)» و بلاخره در بین روسای جمهور شرکت کننده در جشن های نوروز می فرمایند: «واقعیت این است که منافع ملت های ما نه فقط در تقابل با یکدیگر نیست بلکه کمک کننده و هم افزائی بخش یکدیگر است ما میتوانیم در کنار هم باشیم به هم کمک کنیم و یک مجموعه ی با ارزش والای جهانی و فرهنگی و دارای قدرت بین المللی تشکیل بدهیم». این ها نمونه هایی از واقعیت های جهانی است و نگاه به اقتصاد مقاومتی در بیانات مقام معظم رهبری خارج از این منظر نیست نگاهی است واقع گرا که قابلیت اجرایی داشته و واقعیت این است که با پیروی از الگوهای متداول اقتصادی دنیا نمی توانیم به اقتصادی صیانت زاء، عدالت آفرین و مقتدر برسیم. بلکه باید نقاط قوت و

(۸) بی نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت های دانش بنیان ۱۳۹۱/۵/۸.

(۹) بی نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان ۱۳۹۱/۵/۱۷.

ضعف اقتصاد را به خوبی شناسایی کنیم فرصت ها و تهدیدهایی که وجود دارد را بشناسیم و از تجربیاتی که در دنیا موجود است نیز بهره برداری کنیم. همچنین علم اقتصاد را به عنوان یک واقعیت مورد توجه قرار دهیم.

۶- هوده کلام

بدیهی است که تعریف یک راهبرد اقتصادی به نام «اقتصاد مقاومتی» به نسبت تعامل نظام اسلامی با «نظام اقتصادی جهانی» از سوی و تقابل و رویارویی یا به عبارت بهتر مقاومت در برابر خواسته‌های استکبار جهانی و عدم پذیرش سلطه آنان، مرتبط است. اقتصاد کشوری که دارای جهان بینی خاصی است و این جهان بینی با منافع ابرقدرت‌های روز دنیا در تضاد است، اقتصاد خاصی خواهد بود، چرا که دشمنی با چنین کشوری پایدار بوده و در هر دوره‌ای به شکلی بروز می‌یابد. از این روی باید همه راهبردها و سیاست‌های کشوری مثل ایران به گونه‌ای طراحی شود که از کیان آن در برابر تهدیدها حفاظت کند و مسیر رسیدن به اهداف کشور را هموار سازد. جمهوری اسلامی ایران که همیشه در معرض دشمنی قرار داشته و در برابر آن ها مقاومت کرده است باید اقتصادی متناسب با این وضع داشته باشد که از آن به اقتصاد مقاومتی تعبیر می‌شود.

وقتی نظامی مانند نظام جمهوری اسلامی در جبهه مقاومت در برابر استکبار و صهیونیسم جهانی است و امنیت نظام اسلامی در چارچوب مقاومت در برابر نظام سلطه تعریف می‌شود باید دیگر زیرمجموعه‌های نظام مانند: ساختارهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی نظام اسلامی ضرورتاً با همین مفروضه و شرایط مقاومت در برابر استکبار جهانی شکل گیرد و عمل کند. مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر در سخنان خود بارها بر مساله «اقتصاد» و «جنگ اقتصادی» که دشمنان در راستای مقابله با پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفته‌اند، تاکید کرده و راهکارهای مقابله با آن را نیز بارها گوشزد کرده‌اند و حتی در نامگذاری‌های‌شان برای سال‌ها نیز این موضوع را مدنظر قرار داده‌اند، به نحوی که مشاهده می‌کنیم در سال‌های اخیر سالی را به عنوان سال حرکت به سمت اصلاح الگوی مصرف، سال بعد از آن همت مضاعف، کار مضاعف. و پس از آن را سال جهاد اقتصادی و امسال را به نام سال تولید ملی، حما

مقام معظم رهبری با آگاهی کامل از جنگ اقتصادی دشمن و اهداف آن‌ها از تشدید فشارها و تحریم‌ها علیه ایران همواره تلاش کردند، به ارائه برنامه‌ها و الگوهای مناسب جهت مقابله با این فشارها بپردازند. با توجه به تشدید فشارها و تحریم‌های دشمنان در ماه‌های اخیر آنچه بیش از پیش در سخنان اخیر مقام معظم رهبری به خصوص در ماه مبارک رمضان بر آن تاکید شده، بحث «اقتصاد مقاومتی» است، ایشان معتقدند که یکی از راه‌های عبور از مقطع حساس و سرنوشت‌ساز کنونی جدی گرفتن اقتصاد مقاومتی است که در این مقاله سعی شد به طور نسبتاً کامل به نظرات ایشان پرداخته شود اگر چه بررسی نظرات ایشان در ارتباط با موضوع مطروحه در این چند برگ نمی‌گنجد و به بررسی بیشتری از سوی کارشناسان امور اقتصادی نیاز دارد با این وجود امید است مطالعه آن مفید واقع گردیده باشد.

۷- بحث و نتیجه گیری

با توجه به فرمایشات مقام معظم رهبری که در این مقاله بررسی گردید می‌توان راهکارهای ذیل جهت رسیدن به اهداف «اقتصاد مقاومتی» را مورد بررسی قرار داد:

۱- نقطه شروع اقتصاد مقاومتی، سیاستگذاری برای اصلاح الگوی مصرف است. مصرف، تولید را جهت می‌دهد و این دو در کنار هم، جهت سرمایه‌گذاری را مشخص می‌کنند. رونق تولید داخلی و کاستن از وارداتی که می‌تواند به افول و کم رونقی و توقف واحدهای تولیدی داخلی منجر شود، استقلال اقتصادی، قطع وابستگی به خارج، ارتقای تکنولوژی در سطح کلان‌تر شکل می‌گیرد البته باید به گونه‌ای عمل کرد که اقتصاد مقاومتی به معنای تحمیل فشار به مردم نباشد.

۲- افزایش بهره‌وری در تولید، کاهش قیمت تمام شده تولیدات، کیفیت بهتر و خدمات بیشتر در رقابت با تولیدات خارجی و کاهش واردات، حمایت از تولید ملی به ویژه تولیدات استراتژیک. مدیریت و تنظیم واردات برای به حداقل رساندن نیاز کشور به ارز و حمایت از تولیدات داخل هدایت سیل نقدینگی موجود به سمت اقتصاد مولد و حذف ریشه‌های سوداگری در اقتصاد

نظارت بر نحوه توزیع کالاها به ویژه کالاهای اساسی و ضروری اتخاذ راهبرد انقباض بودجه و مدیریت هزینه در کشور با اولویت‌گذاری‌ها، کاهش مصرف‌گرایی و به تعویق انداختن پروژه‌های ناتمام با اولویت‌های پایین داشتن بینش و نگرش مثبت به کسب و کار، ترجیحا کسب و کارهای مولد نوآورانه جهت بهبود فضای کسب و کار و ایجاد محیط رقابتی با جلب مشارکت‌های مردمی و انحصار زدایی.

۳- افزایش واردات «دانش فنی»، «خطوط تولید» و «ماشین‌آلات» در ازای کاهش واردات کالاهای مصرفی با توجه به اهمیت این نوع معاملات در عصر اطلاعات همزمان با «تولید علم» و تولید «دانش فنی» و حمایت از «شرکت‌های دانش‌بنیان».

۴- تداوم سیاست‌های مربوط به خودکفایی کالاهای اساسی مانند: گندم، روغن، شکر یا حداقل ترتیباتی برای یک «اقتصاد ترکیبی مقاومتی» در این باره و با توجه به فقدان طبیعی استعداد کشور برای خودکفایی کامل، نوع همسازی با دیگر کشورها و کانون‌های اقتصادی دنیا باید در راستای اهداف استراتژیک کشور شکل گیرد.

۵- تبدیل «تهدیدها» به «فرصت‌ها» در روند تأمین کالاها به این معنا که به محض اعمال تحریم در برخی از کالاها، شکل‌دهی به عزم ملی در حوزه فناوری و صنعت و تجارت برای ایجاد «خودکفایی» کامل یا حداقل «خود اتکایی» در تولید و تأمین این اقلام لازمه اقتصاد مقاومتی است. نباید اجازه داد در مورد فشارها و تهدیدهای اقتصادی، بزرگنمایی شود. ضمن آن که تحریم «کاغذ پاره» نیست و نباید از آن استقبال کرد.

۶- کاهش اتکا به نفت از طریق «کاهش واردات» و «افزایش صادرات غیرنفتی» یا کالاهای استراتژیک متکی بر نفت مانند پتروشیمی.

۷- تلاش برای جلوگیری از اجماع در قبال نظام اسلامی در سطح بین‌الملل. باید این مهم با توجه به آسیب‌پذیری‌های اقتصاد جهانی و جاذبه‌های اقتصادی و تجاری ایران و توانایی‌ها شکل گرفته در توسعه اقتصادی و فناوری کشور ساماندهی شود.

۸- مراقبت از توانمندی حمل و نقل کشور و جلوگیری از ایجاد انسداد و محدودیت توسط استکبار در قبال حمل و نقل بویژه حمل و نقل دریایی و واکنش مناسب در صورت نزدیک شدن دشمن به این عرصه.

باید بدانیم تحریم‌های کنونی ذیل مواد پانزده‌گانه ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد انجام می‌شود. لذا در اقتصاد مقاومتی باید ضمن راهبردنویسی، اقدامات احتمالی آینده در عملی کردن بندهای دیگر ماده پیش‌بینی شود و راهبردها بر اساس بدترین شرایط تحریمی احتمالی چیده شود.

۹- شکل‌گیری روحیه «جهاد اقتصادی»، «تولید ملی» و «حمایت ایرانی». ضمن آن که برای تقویت اقتصادی ملی «دیپلماسی اقتصاد مقاومتی» نیز لازم است. هدف از این نوع دیپلماسی تبیین دستاوردهای اقتصاد مقاومتی در مقابل فشارهای وارده است. فشارها در مورد کالای مصرفی و شاخص‌های روزمره اقتصادی وارد می‌شود، ولی دستاوردهای مقاومت کشور، دستاوردهایی استراتژیک و بلندمدت هستند، همچون خودکفایی در تکنولوژی‌ها و فناوری‌های (هسته‌ای) استقلال در سیاست خارجی و ...

۱۰- خودداری از اسراف و ضایع کردن کالاها و ذخیره‌سازی کالاهای اساسی در ابعاد حجیم توسط دولت و انبارک‌های کوچک و هدایت شده و هوشمند توسط مردم (مانند کشور سوئیس) حتی در زمان صلح و آرامش جهت تأمین امنیت غذایی مردم. اینها اهداف کلانی است که باید به آنها دست یافت. دستیابی به این شرایط شدنی است. این یک «مأموریت ممکن» است. نظام اسلامی قادر است با برنامه‌ریزی، تلاش، تدوین استراتژی‌ها و اقدامات لازم، با محوریت اقتصاد مقاومتی، بخش عمده‌ای از تهدیدهای امروزی را نیز به فرصت تبدیل کند.

منابع

(۱) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در جمع دانشجویان ۱۳۹۱/۵/۱۶.

(۲) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۰۵/۰۳.

(۳) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم قم ۱۳۹۰/۱۰/۱۹.

- (۴) بی‌نا، دفتر مطالعات اقتصادی، «اقتصاد مقاومتی و مؤلفه های آن»، ص ۵، شهریور ۱۳۹۰.
- (۵) بی‌نا، ۱۳۹۱/۹/۱۸، www.farsi.khamenei.ir.
- (۶) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور ۱۳۸۹/۶/۱۶.
- (۷) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۵/۳.
- (۸) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت های دانش بنیان ۱۳۹۱/۵/۸.
- (۹) بی‌نا، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان ۱۳۹۱/۵/۱۷.